

УДК 378.145:811.111+82-27

Бобир С. Л.

ORCID 0000-0001-9663-9041

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) e-mail: sabobyr@gmail.com

ЕЛЕКТРОННИЙ КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Мета статті – проаналізувати структуру навчально-методичного комплексу дисципліни (НМКД) з точки зору завдань, що постали в умовах масового дистанційного навчання; обґрунтувати доцільність його модифікації з позиції студента і запропонувати шляхи перетворення НМКД в основний інструмент самостійного оволодіння предметом студента; переведення його в електронний формат з урахуванням як реальних умов доступу до Інтернету, ІКТ і мобільних засобів, так і можливості його постійного оновлення.

Методологія. Завдання і специфіка досліджуваного об'єкта зумовили застосування таких теоретичних методів дослідження, як: аналіз, синтез, співставлення і порівняння, формулювання умовиводів, моделювання; а також спостереження і пробного навчання як емпіричних методів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше поставлено проблему модифікації НМКД в умовах масового дистанційного навчання, обґрунтовано доцільність перетворення його в основний інструмент самостійного оволодіння предметом студента та запропоновано шляхи переведення НМКД в електронний формат з урахуванням умов навчання та можливості його оновлення.

Висновки. Теоретичне дослідження проблеми використання навчально-методичного комплексу забезпечення дисципліни в умовах переходу на масове дистанційне навчання привело нас до висновку, що він перетворився в основний інструмент управління діяльністю учіння студента, і потребує модифікації. Зміщення акценту в бік студента потребує переосмислення структури НМКД й перебудови його змісту таким чином, щоб максимально наблизити його до сприйняття студента та забезпечити його тісну взаємодію з викладачем у доступному форматі. Найбільш зручним наразі є електронний формат НМКД, який дозволяє оперативно вносити необхідні зміни та пристосовуватись до реальних умов навчання – доступ до Інтернету, наявні мобільні гаджети та мережеві платформи, якими користуються всі учасники навчального процесу.

Ключові слова: навчально-методичний комплекс дисципліни, електронний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни, масове дистанційне навчання, інструмент управління діяльністю учіння студента.

Постановка проблеми. Мета роботи. У статті піднімається проблема модифікації навчально-методичного комплексу дисципліни (НМКД), який в умовах карантину й переходу на масове дистанційне навчання перетворився в основний інструмент управління діяльністю учіння кожного студента.

Перш ніж заглибитись у цю проблему, спробуємо визначити поняття, яким ми будемо користуватися в нашому дослідженні. Найбільш релевантне для досягнення поставленої мети визначення поняття НМКД знаходимо у Вікіпедії: це сукупність нормативних та навчально-методичних матеріалів, необхідних для ефективного виконання студентами робочої програми навчальної дисципліни. Далі йде приблизний перелік таких документів і матеріалів: робоча навчальна програма; конспекти лекцій; методичні вказівки (рекомендації) для проведення лабораторних, практичних і семінарських занять; методичні розробки з організації самостійної роботи студентів; індивідуальні завдання; засоби діагностики (екзаменаційні білети, питання до ПМК, тестовий комплекс).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цей перелік може варіюватись. Наприклад, у Положенні про НМКД Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

знаходимо сім позицій: навчальна програма навчальної дисципліни; робоча програма навчальної дисципліни; конспекти лекцій; методичні вказівки (рекомендації) до проведення лабораторних / практичних / семінарських занять; матеріали щодо контролю знань студентів; критерії оцінювання навчальних досягнень студентів; комплексна контрольна робота (ККР) / ректорська контрольна робота (РКР). Сама кількість документів у межах нашого дослідження не є суттєвою, важливою є яскрава орієнтація НМКД на викладача та його потреби. І таку орієнтованість спостерігаємо у більшості положень про НМКД закладів вищої освіти України [1; 2].

Проте в деяких, як наприклад, у Положенні про НМКД Київського національного авіаційного університету, вказується, що основною метою створення НМКД, є організація та методичний супровід самостійної роботи студентів для підготовки до навчальних занять за всіма їх видами. Хоч із цього формулювання не зовсім зрозуміло, про яку самостійну роботу йдеться, але для нашого дослідження важливою є теза «методичний супровід самостійної роботи студента», адже саме в цьому ми вбачаємо основну функцію НМКД [3].

Ми також поділяємо думку Я. О. Чепуренко, яка вважає найважливішими функціями НМКД організаційну та систематизуючу. Організаційна функція НМКД полягає в тому, що цей вид навчально-методичного видання формує чітку структуру процесу надання конкретного знання у взаємозв'язку з іншими знаннями, які формують певний освітньо-кваліфікаційний рівень. А систематизуюча функція забезпечує цілісність навчання, систему знань, уявлень і навичок, які має здобути студент у процесі навчання [5, 7].

У Вікіпедії також зазначається, що НМКД є обов'язковим при викладанні дисциплін у закладі вищої освіти, готується кафедрою, перевіряється методичними структурами університету, а наявність і якість підготовки НМКД враховується Критеріями акредитації навчальних програм. Вказується також, що матеріали НМКД подаються державною мовою з дотриманням наукового стилю викладення; якщо ж предмет викладається іноземною мовою, вони подаються мовою викладання. У цій статті йдеться про підготовку магістрів педагогічної освіти за спеціальністю «Мова і література (англійська)», і приклади наводяться на матеріали нормативної навчальної дисципліни «Методика викладання іноземних мов у закладах вищої освіти», яка викладається державною мовою. Отже й НМКД також викладений українською мовою.

Актуальність дослідження. Як видно із визначення, НМКД є давно визнаним, обов'язковим і наявним у кожному закладі вищої освіти комплексом документів і матеріалів, без якого якісне й науково обґрунтоване навчання неможливе. Що ж спонукало нас звернути критичний погляд на цей компонент освітнього процесу саме зараз?

Справа в тому, що НМКД з самого початку створювався для викладача, щоб допомогти йому найбільш раціонально й ефективно організувати навчання предмету. Але в умовах карантину й переходу на масове дистанційне навчання, коли зв'язки між викладачем і студентами послабилися, НМКД перетворився в основний інструмент управління діяльністю учіння кожного студента, незалежно від його здібностей, здатностей і можливостей. В умовах обмеженого спілкування з викладачем і товаришами в аудиторії та поза нею, де можна вияснити незрозумілі моменти, уточнити значення нових термінів і понять, дійти згоди щодо дискусійних питань і розставити правильні акценти під час аудиторних занять, а також під час відвідування уроків чи занять у закладах освіти відповідного освітнього ступеня як лабораторії професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя / викладача іноземних мов, саме НМКД перетворюється з основного для викладача, але допоміжного для студента, в основний інструмент оволодіння предметом студента.

Зміщення акцентів з навчання на учіння не може відбутися механічно. Впродовж десятиліть навчальний процес будувався з орієнтацією на провідну роль викладача, що відобразилося й у НМКД. Саме викладач його планував, структурував, розподіляв відведений час між видами роботи, визначав основні та другорядні теми, що можуть бути винесені на самостійне опрацювання студента, розробляв плани практичних і лабораторних занять, формулював завдання для самостійного опрацювання й індивідуальної роботи, розробляв систему контрольних засобів діагностики навчальних досягнень студента, складав програми їх проведення та визначав критерії оцінювання набутих компетентностей, здійснював рефлексію тощо. Викладач активно організовував навчальний процес, управляв і скеровував діяльність студентів у потрібному напрямку, за потреби коригував її за допомогою поточного тестування, усного опитування, виконання індивідуальних завдань, підводив підсумки й виставляв підсумкову оцінку. Викладач і ніс відповідальність за кінцевий результат навчання. Студентові відводилась роль доволі пасивного споживача готового продукту та дисциплінованого виконавця.

В умовах дистанційного навчання ролі обох сторін навчального процесу помітно змінилися. Для викладача на перший план вийшла конструктивно-планувальна функція, в той час як його функція організатора навчального процесу була значною мірою делегована студентові. Вже від активності й організованості студента стала залежати успішність його діяльності учіння. Проте, як

показав перший досвід масового дистанційного навчання, не всі студенти навіть старших курсів виявилися готовими до такої трансформації своєї ролі. Більшість із них розгубилася й потребувала додаткових опор і покрокових підказок, що, коли та як треба робити. Саме таку програму дій, опор і підказок треба було включити в НМКД для студента, в той час як викладач цього не потребував.

Активність діяльності особи залежить насамперед від усвідомлення нею значення й місця предмета в системі її професійної підготовки, чіткого бачення цілей, яких вона має досягти, і завдань, які має виконати на цьому шляху, знань та вмінь, якими має оволодіти. Для цього особа повинна скласти цілісне уявлення про зміст предмета, який треба опанувати, його структуру і послідовність своїх навчальних дій, які треба здійснити у процесі його освоєння. Це означає, що в НМКД для студента слід чітко виокремити всі ці складові, причому зробити це максимально лаконічно, конкретно та викласти доступною мовою, враховуючи не лише ступінь навчання, але й кількість інших предметів, які він вивчає. Саме тому в НМКД для студента треба включити, наприклад, вже не тези, а конспекти лекцій, з тим щоб дати більш повне уявлення про виучуваний предмет.

Усвідомлення доцільності своєї діяльності великою мірою сприяє й організованості та дисциплінованості студента. За умов дистанційного навчання студент починає раціоналізувати свою навчальну діяльність, розмежовувати свої обов'язки та функції викладача. Викладач перестає бути для нього головним джерелом інформації, бо таких джерел багато, але в його особі він хоче мати координатора своєї діяльності учіння та фасилітатора процесу самостійного пошуку цінної інформації в доступних для нього бібліотеках і мережі Інтернет. Викладач потрібен студенту також як консультант для вирішення неоднозначних і спірних питань. Безумовно, для того, щоб сформувані професійно значущі компетентності та основи отриманих знань, студент потребує й викладача як методиста, який розробляє серію градуйованих завдань для поетапного засвоєння нових знань і формування відповідних компетентностей.

У меншій мірі, ніж за очного навчання, під час дистанційного навчання студент потребує присутності викладача як ментора, який прискіпливо відстежує його діяльність на кожному етапі навчального процесу та оцінює її успішність. Він здатен і прагне контролювати цю діяльність самостійно на основі наданих засобів контролю і зрозумілих критеріїв оцінювання. Важливо, щоб студенти були детально ознайомлені з цими засобами і критеріями, це формує їхню самостійність і відповідальність. Отже, в НМКД для студента слід також включити весь необхідний інструментарій для моніторингу успішності діяльності учіння на кожному її етапі. Слід надати також програми зовнішнього рубіжного та підсумкового контролю, щоб студент чітко знав, до чого йому готуватися, як це буде проходити та оцінюватися. Це дозволить йому контролювати навчальний процес зі свого боку, що підвищує його самооцінку та відповідальність.

Створення сучасного НМКД для студента потребує також максимального його наближення до сприйняття користувача. Як справедливо зауважує Я. О. Чепуренко, НМКД може формуватись як у друкованому, так і в електронному форматах. Але в умовах дистанційного навчання, перевага, безперечно, на боці електронного формату, адже він дозволяє розширити інформаційно-пошукові можливості НМКД за рахунок гіперпосилань і можливість доповнити комплекс повнотекстовими матеріалами через його бібліографічний показчик [5, 14]. Такий формат є найбільш гнучким, зручним, компактним і безкоштовним, а отже, доступним для всіх учасників навчального процесу. Він дозволяє здійснювати тісну взаємодію студента з викладачем, незалежно від відстані й часу, які їх розділяють, а також оперативно вносити необхідні зміни.

Звісно, що в умовах масового дистанційного навчання не можна вести мову про такий Електронний навчально-методичний комплекс з дисципліни, який розроблено в Західноукраїнському національному університеті. Цей комплекс є автоматизованою навчальною системою або дистанційним курсом з Web-базуванням, що вимагає його розміщення в спеціалізованій комп'ютерній лабораторії чи комп'ютерному класі, або на спеціалізованому навчальному Веб-сайті. Його користувачі повинні мати спеціальні знання й досвід у галузі інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій, а його застосування вимагає відповідного апаратного, телекомунікаційного, програмного та інформаційного забезпечення [1].

Новизна дослідження. Електронний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ЕКНМЗД), про який йдеться в нашому дослідженні, розрахований на пересічного користувача, який здебільшого не має спеціальних знань з інформаційно-комунікаційних технологій і не завжди володіє надсучасними технічними засобами. Більше того, в умовах масового дистанційного навчання нерідко студенти стикаються з проблемою підключення до Інтернету, і це може стати причиною ускладнення, відтермінування або навіть неможливості здійснення он-лайн навчання.

Наш ЕКНМЗД дозволяє максимально враховувати реальні умови навчання, в тому числі й доступ студентів до Інтернету в місцях їх проживання, наявні мобільні гаджети та мережеві платформи, до яких вони можуть підключитися. До їх послуг розмаїття платформ MOODLE, ZOOM,

незалежних освітніх платформ Khan Academy, edX, Coursera, Google Class, Google Disk, комп'ютерних програм Skype, Viber, FaceTime, Facebook, YouTube, Messenger, E-mail та багатьох засобів мобільного зв'язку. В умовах масового дистанційного навчання вибір каналів зв'язку залежить від конкретних обставин, тому точних рекомендацій тут давати неможливо. А отже, викладач мусить пропонувати більш універсальний варіант ЕКНМЗД, який не потребує використання спеціального обладнання, програм і гаджетів, але забезпечує належну якість освіти.

Результати дослідження. Таким чином, визначившись із завданнями, що стоять перед нами, спробуємо окреслити ті вихідні положення та дидактичні принципи, які мають лежати в основі створення сучасного ЕКНМЗД для студента.

По-перше, цей ЕКНМЗД має ґрунтуватися на принципі науковості, формувати у студентів науковий світогляд на основі уявлень про загальні та спеціальні методи наукового пізнання.

Другим за значенням при створенні ЕКНМЗД для студента ми вважаємо принцип доступності. Він передбачає визначення ступеня складності виучуваного теоретичного матеріалу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей студентів. Тому всі формулювання мають бути ретельно вивірені не лише з точки зору наукової коректності, але й з точки зору доступності й однозначності їх сприйняття студентами певного освітнього ступеня. Обсяг ЕКНМЗД також не повинен викликати фрустрацію у студента, а бути доступним для опрацювання.

Третім є принцип наочності, який, як відомо, передбачає чуттєве сприйняття об'єктів та їх безпосереднє спостереження і вивчення. В ЕКНМЗД цей принцип реалізується переважно у відповідному макетуванні самого тексту, виділенні важливих частин напівжирним шрифтом, курсивом, кольором чи підкреслюванням, збільшенням або зменшенням літер і символів, розташуванням частин тексту на сторінці, що сприяє його адекватному сприйняттю саме студентом, додаванням таблиць, схем, діаграм, графіків, формул тощо. Дизайн електронного тексту має велике значення для його сприйняття сучасним читачем, і про це слід пам'ятати.

Основоположним у створенні ЕКНМЗД для студента, на нашу думку, є принцип свідомості. Цей принцип вимагає забезпечення самостійних дій студентів, спрямованих на вилучення навчальної інформації з чітким розумінням кінцевих цілей і задач. Ми вважаємо надзвичайно важливим донести до свідомості студента значення й місце предмета в системі його професійно-методичної підготовки, знання цілей і завдань, які перед ним ставляться. Це буде мотивувати його та сприятиме свідомій побудові власної траєкторії учіння.

Принцип системності та послідовності вимагає створення у студентів цілісного уявлення про виучуваний предмет як систему знань і забезпечення послідовності засвоєння цієї системи знань. Сама структура ЕКНМЗД має бути зразком такої системи та пропонувати таку послідовність дій студента, яка приведе його до мети.

ЕКНМЗД для студента має бути також націлений на реалізацію принципу міцності засвоєння знань, що передбачає глибоке осмислення навчального матеріалу та його мимовільне запам'ятовування, а також принципу єдності реалізації навчальних, розвивальних і виховних цілей усього освітнього процесу.

Перш ніж переходити до розгляду структури ЕКНМЗД для студента, корисно також згадати рекомендації Джона Ейделотта, які він сформулював для укладачів навчальних програм, але й для розв'язання наших завдань вони є слушними. Він вважає, що для того, щоб навчальна програма задовольняла потреби й очікування і студента й Міністерства, слід враховувати такі фактори, як: відповідність програми цілям і завданням; її кореляція з іншими курсами; її прозора структура, що відображає ключові положення курсу; ефективне використання відведеного часу та чітке планування навчального процесу; доступність матеріалів, програм і технологій для студентів; моніторинг, що передбачає довготривале та систематичне спостереження за процесом реалізації програми з метою визначення відповідності поставлених цілей і завдань запитам і сподіванням студентів; чітко сформульовані завдання й вимоги до звітних документів і процедур; критерії оцінювання [6, 30–31]. Як бачимо, всі ці фактори повністю корелюють з дидактичними принципами, які ми описали вище, і навіть дещо доповнюють їх. Зокрема, це стосується прозорості структури, ефективності використання відведеного часу, доступності програм і технологій, чіткого формулювання завдань тощо.

Отже, вивчивши теоретичні основи створення ЕКНМЗД для студента, можна приступати до визначення його структури.

Я. О. Чепуренко [5, 7–14] у своїй праці виділяє 9 розділів, які має містити НМКД. Причому в його основі лежить робоча програма навчальної дисципліни, яка з невідомої причини розривається курсом лекцій, після чого знову подаються такі складові робочої програми, як: «Методичні рекомендації до практичних занять», «Методичні рекомендації до семінарських занять», «Методичні рекомендації до самостійної роботи». «Методичні рекомендації до індивідуальних занять» та бібліографічний покажчик.

Крім того, не вмотивованим, на нашу думку, є й розрив між першим та другим розділами НМКД, в яких спершу дається загальна характеристика навчальної дисципліни, а потім робоча програма. Але ж із загальної характеристики навчальної дисципліни й починається власне робоча програма – напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень, курс, семестр, характер дисципліни (нормативна чи вибіркова), кількість кредитів / годин на її вивчення, кількість змістових модулів, аудиторних та позааудиторних годин і форми контролю; тут же формулюються мета і завдання дисципліни, вказується структурно-логічне місце дисципліни в навчальному процесі підготовки фахівців, чітко вказується, що повинен знати й уміти студент.

Далі послідовно й доволі детально викладається зміст робочої програми дисципліни, куди мають входити конкретні інструктивні документи, як от: тематичний план дисципліни, теми і плани лекційних занять; плани практичних занять; плани лабораторних занять; завдання для самостійного опрацювання, завдання для індивідуальної роботи, екзаменаційні / залікові питання, критерії оцінювання, таблиця розподілу балів, список рекомендованої літератури.

Зрозуміло, що в ЕКНМЗД для студента недоцільно включати повний текст робочої програми, призначеної для викладача, оскільки в ній містяться тести для зовнішнього контролю з ключами до них, тексти комплексної контрольної роботи (ККР) і ректорської контрольної роботи (РКР). Немає потреби й включати навчальну програму дисципліни, яка власне дублюється в робочій програмі у розширеному вигляді. Маємо пам'ятати про обсяг усього документу, адже він адресований студенту. Тому ми називаємо першу частину ЕКНМЗД для студента «Фрагментом робочої програми навчальної дисципліни».

У робочій програмі немає місця для курсу лекцій. Навіть конспекти лекцій є власне навчальним матеріалом, який не може бути складовою робочої програми. Адже робоча навчальна програма є нормативним документом закладу вищої освіти, який розробляється на основі навчальної програми для кожної навчальної дисципліни відповідно до навчального плану. А навчальна програма є основним науково-теоретичним документом, що визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної підготовки студента, її зміст, обсяг знань, умінь і навичок, якими повинен володіти фахівець, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни [4].

А от у другій частині ЕКНМЗД для студента в умовах дистанційного навчання слід обов'язково дати «Конспекти лекцій», чого можна й не робити за стаціонарного навчання, щоб не обмежувати пошуково-пізнавальну активність магістрантів. Причому це має бути повний курс, навіть якщо скорочується кількість годин. Це важливо для того, щоб у студентів сформувалось не фрагментарне, а цілісне уявлення про предмет. Розкривати в конспектах лекцій усі питання кожної теми потреби немає, окремі питання можна залишити й на самостійне опрацювання. Але найважливішим, які не мають однозначного рішення та вимагають наукового обґрунтування, слід приділити належну увагу. Основна мета цього розділу – організація цілеспрямованої навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Отже, перейдемо нарешті до короткої характеристики ЕКНМЗД для студента, який ми підготували для магістрантів другого року навчання з курсу «Методика викладання іноземних мов у закладі вищої освіти» і який впродовж кількох років проходив апробацію спочатку з магістрантами-заочниками, а згодом і на стаціонарному відділенні в умовах карантину та масового дистанційного навчання.

Як зазначалося вище, ЕКНМЗД для студента було сконструйовано таким чином, щоб вилучити з робочої програми дисципліни всю надлишкову інформацію, якою послуговується викладач, і, навпаки, включити таку, яка кінче необхідна для створення цілісного уявлення про виучуваний предмет і його місце в професійно-методичній підготовці фахівця відповідного освітнього ступеня, а також дати чіткий орієнтир для побудови власної траєкторії учіння.

Саме тому на титульній сторінці зазначається назва документу, назва предмету, шифр і назва спеціальності, рік і семестр, зміст, прізвище й ініціали укладача із зазначенням його наукового ступеня, вченого звання і посади, інформація про затвердження ЕКНМЗД на засіданні відповідної кафедри, номер протоколу і дата. У грифі зазначається повна назва університету, факультету та кафедри. Таким чином студент одразу отримує всю основну інформацію, яка може йому знадобитися під час навчання.

З першої сторінки ЕКНМЗД починається послідовний виклад усіх розділів комплексу, які зазначені в змісті. Перший розділ називається «Структура програми дисципліни». У ньому формулюється мета вивчення предмету і дається стисла характеристика курсу – для кого він призначений і на формування яких компетентностей націлений. Далі описується структура курсу – на які змістові модулі він поділяється, та з яких модулів складається кожний змістовий модуль (аудиторна робота, самостійна робота, індивідуальна робота). Окремо характеризуються види аудиторної роботи (лекційні, практичні й лабораторні заняття) із зазначенням кількості академічних годин, що відводяться на їх проведення. Чітко окреслюються завдання самостійної та індивідуальної

роботи. Повідомляється форма підсумкового контролю якості набутих компетентностей, а також перелік знань та вмінь, якими має оволодіти магістрант наприкінці вивчення курсу.

Розділ «Тематичний план дисципліни» є власне таблицею, яка наочно показує, як групуються теми за змістовими модулями, скільки та яких (лекційних, практичних, лабораторних занять чи самостійної роботи) годин відведено на вивчення кожної з них, і які форми контролю передбачені. Завдяки цьому планові, магістрант може легко контролювати динаміку навчального процесу й планувати стратегію своєї навчальної діяльності.

Наступний розділ «Теми і плани лекційних занять» можна не включати в НКМЗД для студента, і цим скоротити його обсяг, адже ми додаємо конспекти лекцій у другій його частині. Проте, як показує досвід, такий стислий перелік тем лекцій і планів питань, які в них будуть розглядатися, сприяє створенню цілісного уявлення про курс як замкнуту систему та місце кожного елемента системи в ній. А це має стратегічне значення і допомагає студентові вибудовувати власну траєкторію учіння.

Розділ «Плани практичних занять» більш розгорнутий, бо на практичному занятті студенти під орудою викладача розширюють, поглиблюють і деталізують наукові знання та розвивають уміння їх практичного застосування на конкретному матеріалі, вчать критичного мислення та ведення полеміки в процесі обговорення запропонованих питань. Кожний план практичного заняття присвячений окремій темі, обговорення якої потребує розгляду питань, що складають теоретичну базу для виконання низки практичних завдань з використанням програм, підручників і посібників, які використовуються в навчальному процесі. Таким чином формуються професійно-методичні навички і розвиваються фахові вміння. Щоб ця робота була свідомою та цілеспрямованою, на самому початку плану чітко формулюються цілі практичного заняття. Ці формулювання допомагають студентам здійснювати рефлексію наприкінці його, чи дійсно їм вдалося досягти поставлених цілей, що надзвичайно важливо в умовах дистанційного навчання.

Розділ «Плани лабораторних занять» включається в ЕКМЗД, якщо вони передбачені навчальним планом. Завданням лабораторних занять з указанного предмету є ознайомлення магістрантів з особливостями викладання іноземних мов у закладах вищої освіти різних рівнів акредитації; розвиток гностичних умінь аналізу навчальної діяльності викладача і студентів з точки зору відповідності поставленим цілям; накопичення передового педагогічного досвіду; розвиток умінь наукового спостереження та критичного мислення майбутнього викладача як науковця. Кожний план лабораторного заняття має свою тему та чітко визначені цілі. Магістранти мають виконати три види практичних завдань:

1) *Відвідайте заняття з певного предмету на вказаному курсі певної спеціальності. Занотуйте дату, час проведення заняття, номер групи, прізвище та ініціали викладача, тему й мету заняття, його місце у тематичному циклі. Це привчає майбутніх викладачів до точної фіксації результатів спостереження.*

2) *Викладіть свої спостереження у зошиті для лабораторних робіт, зосередивши увагу на вказаних питаннях.*

3) *Занотуйте цікаві, на Вашу думку, методичні прийоми навчання ... для своєї методичної теки.*

Кожний план практичного та лабораторного заняття закінчується списком рекомендованої літератури.

Оскільки самостійна робота студента наразі вважається основним засобом оволодіння навчальним матеріалом, то розділ «Завдання для самостійної роботи» є невід'ємною складовою ЕКМЗД. Зміст самостійної роботи студента визначається робочою програмою навчальної дисципліни. Перелік конкретних завдань для самостійного опрацювання має бути не лише поданий в ЕКМЗД, але й забезпечений комплексом навчально-методичних засобів, доступних для студента, що включає в тому числі й відповідну наукову та фахову монографічну і періодичну літературу. Важливо також передбачити можливість для студентів проведення самоконтролю в такій формі, яка відповідає умовам навчання (для дистанційного навчання це переважно тести, написання критичного есе, твору-роздуму тощо).

Ми не виокремлюємо розділ «Індивідуальна робота», бо вона не передбачена навчальним планом спеціальності, а фактично розчиняється у самостійній роботі магістрантів. Хоч індивідуальні заняття й не проводиться, але ті студенти, які прагнуть підвищити свій рейтинг і розкрити свої творчі здібності, можуть виконувати індивідуальні навчально-дослідні завдання (проекти, мультимедійні презентації, есе, звіти, таблиці, діаграми, схеми тощо) й отримувати додаткові бали.

Розділ «Екзаменаційні питання» включає саме ті питання й у таких формулюваннях, які студенти отримують в екзаменаційних білетах. Тому вони вже з початку вивчення курсу мають змогу налаштуватися на підсумковий контроль та уникнути психо-емоційного стресу.

У розділі «Критерії оцінювання» студенти знайдуть детальний опис усіх форм контролю, які використовуються в процесі опанування саме цієї дисципліни: як здійснюється поточний контроль аудиторної та самостійної роботи та в скільки балів вона оцінюється; як здійснюється модульний

контроль і скільки балів на нього відведено; у якій формі проводиться підсумковий контроль. Оскільки з указанного предмету передбачено проведення екзамену, на який відводиться 25 балів, то в ЕКНМЗД додається програма екзамену з описом його структури та критеріїв оцінювання відповідей на кожне питання і завдання білету.

«Таблиця розподілу балів» дає можливість студентів відстежувати свою успішність протягом семестру і знаходити можливості підвищити рейтинг у ході навчального процесу. Як свідчить досвід, вони цим активно користуються, і це сприяє об'єктивності оцінювання та створює спокійну робочу атмосферу.

Список рекомендованої літератури, що включає основну та додаткову літературу й електронні ресурси, завершує першу частину ЕКНМЗД. Варто зауважити, що цей список має регулярно оновлюватися і бути не занадто довгим. Крім того, слід враховувати доступність джерел для студентів.

Стосовно другої частини ЕКНМЗД – «Конспекти лекцій» – вище було досить вичерпно викладено позицію автора, тому тут можна лише нагадати, що за умови стаціонарного аудиторного навчання її можна не включати. Але за умови дистанційного навчання конспекти лекцій є обов'язковою складовою ЕКНМЗД для студента.

Висновки. Теоретичне дослідження проблеми використання навчально-методичного комплексу дисципліни в умовах переходу на масове дистанційне навчання привело нас до висновку, що він перетворився в основний інструмент управління діяльністю учіння студентів, і потребує модифікації. Зміщення акценту з ключової ролі викладача в бік студента потребує переосмислення структури НМКД й перебудови його змісту таким чином, щоб максимально наблизити його до сприйняття студента, навчити його ефективно вчитися, користуючись пропонуваним інструментарієм, і забезпечити його тісну взаємодію з викладачем у доступному форматі. Найбільш зручним наразі є електронний формат НМКД, який дозволяє оперативно вносити необхідні зміни та пристосовуватись до реальних умов навчання, як от: доступ до Інтернету, наявні мобільні гаджети та мережеві платформи, якими користуються всі учасники навчального процесу. Електронний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни для студента можна невпинно оновлювати, що надзвичайно важливо в сучасному мінливому світі. У статті ретельно проаналізовано структуру НМКД для викладача та запропоновано шляхи його перетворення в основний інструмент самостійного оволодіння предметом студента; наведено приклад електронного комплексу навчально-методичного забезпечення дисципліни «Методика навчання іноземних мов у закладах вищої освіти», розробленого для магістрантів спеціальності 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)).

Перспективними вважаємо також дослідження щодо створення ЕКНМЗД для студента з таких практичних дисциплін, як: Практика усного та писемного мовлення, Практична граматики та Практична фонетика, які мають свої особливості.

References

1. Положення про електронний навчально-методичний комплекс з дисципліни. *Західноукраїнський національний університет*. 2015. URL: <https://www.wunu.edu.ua/study/bologna-process/the-provisions-of-enmkd/1320-polozhennya-pro-elektronniy-navchalno-metodichniy-kompleks-z-disciplni.html>
Polozhennia pro elektronnyi navchalno-metodychnyi kompleks z dystsypliny [Provisions about Electronic Educational and Methodical Complex]. (2015). *Zakhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet*. Retrieved from <https://www.wunu.edu.ua/study/bologna-process/the-provisions-of-enmkd/1320-polozhennya-pro-elektronniy-navchalno-metodichniy-kompleks-z-disciplni.html>
2. Положення про навчально-методичний комплекс дисципліни. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. 2017. URL: <http://nature.pnpu.edu.ua/pdf/NMKD17.pdf>
Polozhennia pro navchalno-metodychnyi kompleks dystsypliny [Provisions about Educational and Methodical Complex]. (2017). *Poltavskyi natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni V. H. Korolenka*. Retrieved from <http://nature.pnpu.edu.ua/pdf/NMKD17.pdf>
3. Положення НМК навчальної дисципліни – Національний авіаційний університет. 2017. URL: <http://ian.nau.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/Polozhennya-NMK-navchalnoyi-distsiplini.pdf>
Polozhennia NMK navchalnoi dystsypliny [Provisions about Educational and Methodical Complex]. (2017). *Natsionalnyi aviatsiynyi universytet*. Retrieved from <http://ian.nau.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/Polozhennya-NMK-navchalnoyi-distsiplini.pdf>
4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy` [On higher education: Law of Ukraine] vid 01.07.2014 r. # 1556-VII. Data novlennya: 28.09.2017. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

5. Чепуренко Я. О. Навчально-методичний комплекс як вид навчального видання. 2013. С. 7–14. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5875/1/Chepurenko%20Y.pdf>
Чепуренко, Я. О. (2013). Navchalno-metodychnyi kompleks yak vyd navchalnoho vydannia [Educational and Methodical Complex as a Kind of Educational Edition]. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5875/1/Chepurenko%20Y.pdf>
6. Aydelott, John R. (1995). Foreign Language Curriculum Organization. *English Teaching Forum*, 33, 1, 30–31.

Bobyр S.

ORCID 0000-0001-9663-9041

*Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate professor,
Associate professor of the Department of Pedagogy and
Methodology of Teaching Foreign Languages,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»,
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: sabobyр@gmail.com*

THE ELECTRONIC LEARNING GUIDE COMPLEX AS A TOOL OF DISTANCE INSTRUCTION

The purpose of the article is to analyze the structure of a Training and Methodology Complex conventionally made for a teacher with reference to the tasks that emerged in the conditions of a broad-scale distance instruction; to substantiate the relevance of its modification as viewed by the student; suggest the ways of its transformation into the Learning Guide Complex as the main self-study tool of distance instruction for Master Course students, and work out practical recommendations as for elaborating its electronic format, which may vary depending upon real-life situations when some students may have limited access to the Internet, newest ICT, and mobile technologies, as well as the necessity of its sustainable up-dating.

Methodology is based on such theoretical methods of research as: analysis, synthesis, comparison, drawing conclusions and modeling; as well as on observation and pilot teaching as empirical methods of research.

Scientific novelty. This is the first attempt to raise the problem of modification and transformation of the Training and Methodology Complex into a Learning Guide Complex as the main tool of student's self-study in the conditions of a broad-scale distance instruction. Offered are also the ways of creating its flexible electronic format which can readily respond to real-life needs and be easily up-dated.

Conclusion. Theoretical study of the problem of using Training and Methodology Complex in the conditions of a broad-scale transition to distance instruction brought us to the conclusion that it turned into the main tool of student's self-study, and therefore it should be modified. Transition of the accent from teacher-centered to student-centered instruction requires reconsidering its structure and content so that they should approach as close to the student's perception as possible and provide their effective interaction in a suitable format. The most relevant today is the electronic format of a Learning Guide Complex. It can easily be adjusted to real-life situations, access to the Internet, ICT and mobile technologies that all the participants have at their disposal.

Key words: Training and Methodology Complex, Electronic Learning Guide Complex, broad-scale distance instruction, self-study tool of distance instruction.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2020

Рецензент: **С. Ю. Ніколаєва**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій Київського національного лінгвістичного університету